

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 4C0051

HUMANITIES

Received: April 2009

Accepted: July 2010

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

Nurullah Ulutaş

Mus Alparslan University

nurullahulutas16@hotmail.com

Mus-Turkey

PEYAMI SAFA'NIN ROMAN KARAKTERLERİNİN PSİKOLOJİK ÇIKMAZLARI

ÖZET

Dünya edebiyatında, kalıcı ve evrensel niteliğe sahip romanlar yazmanın yollarından biri de karakterlerinin iç dünyasını romana yansıtmaktan geçer. Dostoyevski, Emile Zola, Charles Dickens, Balzac, Goethe gibi romancılar bu özellikleriyle klasik olmayı başaran yazarlardan bazılarıdır. Roman karakterinin aykırı bir kişiliğe sahip olması onu tasvir etmeyi kolaylaştırarak ona tip özelliği kazandırır. Yazar, romandaki tip/karakterin ruhsal dünyasını okuyucuya tanıtarak, okuyucunun kendisini bu kişiyle özdeşleştirmesini sağlar. Peyami Safa da Türk edebiyatında Psikolojik Roman tarzının önemli temsilcilerinden biridir. Roman karakterlerinin iç dünyasını, etkili biçimde romana yansıtan sanatçının roman karakterlerinin bazıları gerek yaratılışları itibariyle, gerek aile yapılarıyla gerekse sahip oldukları çevre koşulları itibariyle gerçek dünyayla uyşamayan ve hayatın kıyısında yaşayan kimselerdir. Karakterlerin çoğu yaşadıkları olaylardan olayı, psikolojik çıkmaza sürüklenirler.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Roman, Türk Edebiyatı,
Psikoloji, Psikolojik Roman

THE PSYCHOLOGICAL DILEMMAS OF THE NOVEL CHARACTERS OF PEYAMI SAFA

ABSTRACT

In World Literature, one way of writing perpetual and universal novels is reflecting inner worlds of characters. Dostoyevsky, Emile Zola, Charles Dickens, Balzac, Goethe, who succeeded becoming some of the classical novelists in the world, have that quality in their novels since having an eccentric personality of the novel character makes easier to describe it and gains the type feature. The author, introducing to the reader spiritual worlds of the characters in novel, provides that the reader identify itself with the novel character. Peyami Safa, as a remarkable representative of Psychological Novel of Turkish Literature, reflects the inner worlds of the characters impressively so that some of the characters, creating the difference with either by nature, family structure, or environmental conditions, conflict with the real world and live on the coast of life.

Keywords: Peyami Safa, Novel, Turkish Literature, Psychology,
Psychological Novel

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Karakterlerin iç dünyalarını yansıtmak modern roman tekniğinin gereğidir. Bu bakımdan roman ve hikâyede güçlü karakterler yaratmanın yolu, yazarın psikolojiyi esere başarılı bir şekilde aksettirmesinden geçer. Türk edebiyatının önemli romancılarından Peyami Safa romanlarında olay örgülerini kurgularken roman karakterlerinin ruh âlemini okuyucuyla paylaşır ve bazen iç konuşmalarla karakterin psikolojisini gözler önüne serer.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

İnsanı ruhu ve bedeniyle bir bütün olarak algılama, çözümleme tekniklerini kullanma, bilinçaltı ve hayal dünyasını yansıtma, insanın iç çatışmalarını, gelgitlerini aktarma bakımından edebiyatla psikoloji arasında güçlü bir ilgi olduğu yadsınamaz. (Emre, 2006:291-371) Biz de bu çalışmada Türk edebiyatının usta sanatçılarından Peyami Safa'nın romanlarından yola çıkarak edebiyat ile psikoloji arasındaki ilgiyi ortaya koymaya çalıştık. Bu incelemenin, ilgili alanda yapılacak araştırmalara ön çalışma niteliği taşıdığına inanıyoruz.

3. KONU (SUBJECT)

Bu çalışmada Peyami Safa'nın roman karakterlerinin psikolojik özelliklerinin yol açtığı problemleri ele aldık. Analiz yöntemi uygulayarak, disiplinler arası ilgiyi göz önünde bulundurarak Safa'nın bütün romanlarını inceledik. Bu romanlarda psikolojik çıkmaza sürüklenen karakter ve tiplerin iç dünyalarından yola çıkarak yazarın psikoloji ilmini romana aktarması konusunda değerlendirmelere ulaştık.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Peyami Safa'nın *Yalnızız* (1951) romanında; Meral, özgürlüğüne düşkün bir kız olup en büyük hayali Paris'te yaşamaktır. Çelişkili aşkları, tatmin olamayan kişiliği yüzünden mutlu olamayan, arkadaşı Feriha'yla Paris'e kaçma planları yapan Meral'in bu girişimi ağabeyi Ferhat tarafından fark edilir ve engellenir. Buna dayanamayan Meral kendisini yalnızlığa mahkûm eden evin boşucu havasından kurtulmak ve geride kalanları cezalandırmak için intihara yönelir. Yazdığı mektubun ardından bir sigara yakmak ister. Çakmağında benzin kalmamıştır. Odadaki benzin bidonuyla çakmağa benzin doldurunca çakmağa, parmaklarına, elbiselerine benzin yayılır. Çakmağı yakmasıyla alevler bütün bedenini sarar: "İlk üfleşte alev sönmemişti. İkincide yalnız elini kurtarabildi. Ne yapacağını şaşırان Meral, alevi elleriyle söndürmek için etrafına ümitsiz bir göz attıktan sonra, (...) oda kapısına doğru koştu. Bu hareketinin rüzgârında, külotundan sonra kombinezonu ve iki parçalı ince yün elbisesinin ceketi de tutuşmaya başlamıştı..." (s:311).

Yalnızız, bir tereddüdün romanıdır. Roman, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşayan gençlerin Doğu-Batı kültürleri arasında bocalamalarını anlatır. Roman karakterlerinden Meral, bu gençlerin bir prototipidir. Meral, kentte yaşayan insanın yalnızlığını mektubunun sonunda itiraf eder. Meral, ailesinin köksüzlüğü, ilgisizliği haricinde kişilik olarak da zayıftır. O, aldatıldığını bile bile tekrar aldanmayı kabul eden biridir. Dostlarını aldatmaya devam etmeyi de erdem sayar:

"Meral, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde özellikle Paris'e giderek orada yaşamak için bütün varını yoğunu vermeye hazır, zengin ve soylu aile çocuklarının bir devamı olarak kendisini gösterir. Samim'e göre alt ben ve üst ben vardır. Bu benlerden

biri insanı, aşk, özveri, kendisini aşma ve olgunlaşmaya doğru götürürken; ikincisi içgüdülere, biyolojik hayatımızın ihtiyaçlarına göre yaşamaya yönlendirmektedir. Meral, bu ikinci beninin etkisinden kurtulamamaktadır." (Yalçın, 2002: 297)

Sağlam bir kişiliğe sahip olmaması onu psikolojik olarak çökerten sebeplerin başında gelir.

"Meral genç, hercaî, hedonist, yozlaşmış, derbeder, egoist ve sözde çağdaş bir kimlikle karşımıza çıkar. Bu noktada yazarın, iki ayrı dünya görüşüne sahip karakterler aracılığıyla mesaj verme kaygısı göze çarpar. Fakat *Yalnızız*'da Meral'in yapacağı seçim açısından Batı'yı temsil eden bir erkekten söz edilemez. Bu noktada, Meral için oluşturulan ikinci seçenek, Batı medeniyeti ve asrî zevkler olarak kabul edilebilir. Bu noktada Meral'in seçenekleri Samim ve temsil ettiği felsefeyle beraber Paris ve Batı tarzı yaşamdır." (Gün, 2002:8)

Aile yapısına ek olarak coşkulu bir gençlik evresi geçiren Meral'in eve hapsedilmesi onda bunalım yaratır. Romanda Meral'in daraldığı mekân olan "ev"nin tezadı "Simeranya"dır: "Simeranya'da insan, "bir makine adam ve bir otomat değil", "manevi bir şahsiyettir." "İnsanın biyolojik beninin yanında onu asıl insan yapan bir sosyal ve ahlakî beni vardır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve üstün kılan, akıl ve ruhtan oluşan bu benliktir..." (Sezgin, 1993:53-54) Meral'in ikinci beni ondaki her türlü olumsuzluğu doğuran yönüdür. O, roman boyunca benliklerinin çatışmasından kurtulamaz. Yazar, Meral kişiliğini yaratırken bilinçli davranır. O; çelişkileri, tereddütleriyle bir tip yaratmanın romancının görevi olduğunu söyler. (Görkem, 1977:22) Meral'in intihar mektubunun sonunda vurguladığı: "İntihar ediyorum. Kendi kendimden nefretimin çerçevelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım." (s:310) sözleri romanın ana söylemidir. Roman bu açıdan bakılınca modern insanın yalnızlığını ele alan bir eserdir. Bu yalnızlık bir buhran halinde insanlığı kuşatır.

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949) romanında gerek romanın ana karakteri Matmazel Noraliya gerekse onun sevgilisi Yorgo yaşadıkları imkânsız aşklarından dolayı psikolojik çıkmaza sürüklenirler. Bir gemi yolculuğunda tanışan ve birbirlerine âşık olan Yorgo ve Noraliya ailelerinin engeliyle karşılaşır. Noraliya'nın annesiyle Yorgo'nun babası da aynı anda aşk yaşamaktadır; üstelik Noraliya'nın annesi doktordan hamiledir. Bu yüzden aileler gençler arasında filizlenen aşkı engelleme kararı alır. Kararı duyan gençlerden Noraliya intihar girişiminde bulunur. Yorgo'ya Noraliya'nın intihar ettiği söylenerek onun Noraliya'dan vazgeçmesi amaçlanır. Noraliya'nın intihar sonucu öldüğünü duyan Yorgo da psikolojik çıkmaza sürüklenerek ölümü seçer. Gençlerin yaşadığı evlilik sorunlarının onları bunalıma sürüklediği hatırlanırsa (Atkinson, 1999:540) aile engeliyle karşılaşan gençlerin öfkelerini intikama dönüştürerek, ailelerini cezalandırmak amacıyla intihara giriştiği görülecektir. (Müderrişoğlu, 2002: 20-21) Gençlerin ruhsal yapıları engellemeler karşısında tezat davranmayı gerektirir. Sevgilisinden ayrı kalan genci (Yorgo) dünyaya bağlayan hiçbir şey kalmaz. (Odağ, 1990:130) Romanda, sevgilisinin ayrılığına dayanamayan Noraliya'nın umutsuzluğa kapılarak bunalması bu durumdaki gençlerde görülen yaygın bir rahatsızlıktır. (Horney, 1993:143) Ergen dönemi gençleri için sevgili her şeydir. Bu dönem gençleri genellikle ölesiye severler ve sevdikleri için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdırlar:

"Sevgi esasen bilinmeyen sebepler yüzünden ölümle çok yakından ilişkilidir. "Ölecek kadar sevmek", "canımdan çok sevmek", "ebediyete dek sevmek" , "uğrunda canımı feda ederim" , "senden ayrılırsam ölürüm" gibi cümleler, yüzyıllardan beri her sevenin kullandığı sözlerdir. Bundan başka sevmek ve sevişmenin bazı topluluklar içinde kuvvetli günahkârlık ve suçluluk duyguları doğuran bir yasak oluşu da gençlerin içinde çözülmesi hayli güç tartışma kördüğümüleri yaratabilir." (Enç, 1974:186).

Noraliya'nın intihar girişimi engellenir; ama onun ömür boyunca bir ölü sessizliğiyle yalnızlığın kucağında koltuğa gömülü olarak yaşaması engellenemez. Romana ismini veren de bu koltuktur. Yorgo'nun babasıyla olan iletişim eksikliğinin de onun psikolojisinin bozulmasında önemli bir etken olduğunu görürüz. Oğluya yeterince ilgilenmeyen baba, oğlunun ilişkilerinden de habersizdir. Baba, gayrimeşru ilişkisini yürütürken oğlunun doğal karşılanabilecek ilişkisini engellediğinden habersizdir. Ergen dönemlerinde gençler ailelerinden ilgi göremeyince, aile-çocuk arasındaki bozuk ilişki, çocuklarda depresyon ve çöküntü gibi durumlara yol açar. (Güleç, 1999:65). Yorgo'nun pasif ve güçsüz kişiliğinin de olayların olumsuz sonuçlanmasında etkisi vardır. (Horney, 1993:128).

Mahşer (1922) romanında Çanakkale Savaşı'nda yaralandıktan sonra İstanbul'a dönen Nihad, İstanbul'un kirlenmiş ortamında karısı Muazzez'le temiz bir hayat yaşayamaz. Karısı tarafından da terk edilen Nihad, psikolojik çöküntüye uğrar ve çözümü ölüme atlamakta arar:

"(...) Ayağa kalktı, denizin tâ kenarına geldi... Sonra gözlerini sımsıkı yumarak, suların içinde, hızlı koştu ve birden bire, denizin uçurumunda bir minare boyu kadar dibe çöktüğünü hissetti... Birden bire ayakları bir yere çarptı ve vücudu suyun üstünde yükselmeye başladı. Anladı ki, ayağından taş fırlamıştır. Fakat her taraftan kuvvet çekiliyordu. Bir saniye daha nefes almasa boğulacak. Tıkanarak, ölecek, su yutmak istemiyor..." (s:366-367).

Vatansever bir kimliğe sahip Nihad, katıldığı Çanakkale Savaşı'nda kahramanca savaştıktan sonra yaralanarak İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Her anlamda kirlenmiş bulduğu bu şehirde namusuyla yaşayamayacağını anlayan Nihad, bunalıma sürüklenir. Romanda olayların geçtiği mekân olan İstanbul, Sözde Kızlar, Zaniyeler, Sodom ve Gomore adlı eserlerde de görülen, işgal kuvvetlerinin hüküm sürdüğü bir yerdir. Anadolu'da, Çanakkale'de insanlar vatan için savaşırken, Beyoğlu'nda, Şişli'de ve Harbiye'de savaş vurguncuları türlü zevk ve israfla yaşamaktadır. Uğruna savaştığı insanların kendisine iş vermediğini gören Nihad ruhsal bir sarsıntı yaşar. Romanda geçen, "Biz bunlar için mi savaştık..." cümlesi bu isyanın göstergesidir. O, kirli bir evden kurtarıp evlendiği karısının da kendisini terk ettiğini görünce tamamen yıkılır.

Türk edebiyatında, psikolojik roman tarzının güzel örneklerinden biri sayılan Dokuzuncu Hariciye Koşuşu'nda anlatıcı konumundaki yazar çocukluğundan beri ayaklarından rahatsızdır. Ameliyat olması gerektiğini öğrenen ve bir süre bu durumu ailesinden gizleyen anlatıcı/yazar sonunda tedavi olmak üzere hastaneye başvurur. Hastaneye giderken Erenköy'de bulunan akrabaları Paşa'ya da uğraması gerekmektedir. Tedavi süresince konakta kalması gereken

ve Paşa'ya kitap okuyan anlatıcı/yazar, bir süre sonra evin kızı Nüzhet'e aşık olmaktan kendini alamaz. Kendisinden dört yaş büyük olan kızın samimi davranışları bu aşkı daha da derinleştirir. Fakat Nüzhet'in annesi onu Doktor Ragıp'la evlendirmeye karardır. Romanın sonunda rahatsızlığından dolayı acılar çeken yazara, hastanedeyken gelen kartta Paşa'nın rahatsızlandığı ve Nüzhet'in de Doktor Ragıp'la nikâhlanacağı bildirilmektedir. Acıları katmerleşen yazar hayal kırıklığına uğrar.

Romanda Peyami Safa'yla özdeşleştirilen anlatıcı, rahatsızlığının da etkisiyle roman boyunca psikolojik bunalımlar yaşar: "Bir ağaç altına oturdum ve hasta dizimin zaviyesini her vakit ki itina ile ayarlayarak bacağıma uzattım. Bu zavallı uzvumun talihine ait hiçbir şey düşünmek istemiyordum, şuurunun hastalığım üstüne boşaltacağı aydınlıktan kaçmak için ruhumun daha karanlık ve izbe hatlarına kendimi atıyor, daha korkunç ve karışık hayallere dalıyordum." (Safa, 1996:12).

Romanın bu bölümünde bacağından duyduğu rahatsızlık yazarı, ruhunun karanlıklarına doğru bir yolculuğa çıkarır ve yazar korkunç hayaller içinde psikolojik depresyonlar yaşar. Nüzhet'e âşık olduktan sonra da iç dünyasındaki karmaşıklıklar yüzünden kuşkularının esiri olur: "Nüzhet bana yalan söyledi. Ah ben ruhumun içindeki o ikinci ruhu bilirim, esrarı gören gözleriyle ve esrarı duyan kulaklarıyla her şeyi sezer ve bana sezdirir ve beni aldatamaz, ah, için beni aldatmaz." (Safa, 1996:49).

Dokuzuncu Hariciye Koşuşu'nun sonunda da anlatıcı/yazarın sıkıntıları devam eder. Bu sıkıntılar onu dünyadan usandıracak boyuttadır. Anlatıcı, ruhunun sıkıntılarını tavana, dünyaya yansıtır. O, artık ızdırap içinde kıvranan bir zavallıdır: "Dünyanın bütün tavanlarına lânet olsun. Arka üstü yatmaktan usandım.(...) İstirabın derinliklerine indikçe sevincimizi kaybetmek korkusu kalmadığı için, yeni bir sevinç başlıyor: İstirabın ilâcı ıstıraptır. İkisinin hâsıl-ı zarbı: Sevinç." (s:107-108).

Bir Tereddüdün Romanı, I. Dünya Savaşı sonrası İstanbul başta olmak üzere Türk insanının yaşadığı ruhsal bunalımı ele alan bir romandır. Bu bunalım, biraz da savaşın etkisiyle ortaya çıkmıştır. Romanda Vildan karakteri, Yakup Kadri'nin Kiralık Konak romanındaki Seniha'yı, Sodom ve Gomore'deki Leyla'yı, Peyami Safa'nın Yalnızız romanındaki Meral'i hatırlatsa da; Vildan bu kişiliklerden farklı bir karakterdir. O, kendini yalnız, sevgisiz ve işe yaramaz hisseden; amcası, amcasının oğlu ve halası intihar eden, kendisi de bu eyleme teşebbüste bulunan biridir: "Ben teşebbüs ettim. Bir hafta evvel... belki de kendimden hakikaten nefret ettiğim için. Yapamadım, dedi, çekemedim tetiği. Yapamıyorum, elimden gelmiyor, korkağım, müthiş korkak. Hâlbuki ne kat'î bir karar vermiştim. Beni hiçbir şey hayata bağlamıyordu, hala da bağlamıyor..." (Safa, 1968:156)

Romanda Vildan, eserlerini okuyarak özdeşleştiği yazarı kendisine aitmiş gibi kabul eden, bağımlı kişilik bozukluğuna sahip, boşlukta gezinen biridir. Yazara olan platonik aşkı, yazarın başka bir kızla evlenmek üzere olduğunu öğrenmesinden sonra daha da çetrefilleşir. Kısırcaçlık duygularıyla birlikte çaresizliği artar. Psikolojide Öz-aşağılama olarak tanımlanan bu durum intihar girişimini tetikleyen bir unsurdur. Onu psikolojik çöküntüye uğratan nedenler arasında düzensiz bir aile, aile içi etkileşimden yoksunluk ve akrabalarının sağlam bir kişiliğe sahip olmamaları önemli bir yere sahiptir.

Peyami Safa'nın psikolojik buhranlar içinde kıvranan karakterlerinden biri de Biz İnsanlar (1959) romanındaki Bahri'dir. Vedia'ya âşık olan; ancak ondan karşılık görmeyen Bahri, önce

psikolojik bunalım geçirir, ardından intihar eder. Onun intiharını Orhan Bey, bir gazetede ki şu haberle öğrenir: "Polis müdüriyetinden aldığımız habere göre, dün gece geç vakit Fazılpaşa'daki evine gelen Bahri isminde genç zabıtlarımızdan biri odasına çekilerek şakağına bir kurşun sıkmak suretiyle intihar etmiştir." (Safa, 1959:182)

Peyami Safa bu romanında, I.Dünya Savaşı yılları Türkiye'sinin ferdi ve sosyal görünümünü ele alır. Romanda Anadolu'da Millî Mücadele devam ederken, Bahri'nin ümitsiz aşkıdan dolayı savaşa katılamaması ve kanser olan kız kardeşinin durumu onu çıkmaza sürükler. Bahri, yoğun bir aşk yaşar; ama ne romancı ne de roman üzerine yapılan tahliller bu aşka gereken önemi verirler. (Tekin, 1999:195-220) Onun intiharı Vedia'nın romantik arayışları arasında kaybolur, gider. Romanda olumsuz görüntüler her yanı sarmıştır: Savaş ortamı, İstanbul'un işgali, Bahri'nin kız kardeşinin kanser olması ve Bahri'nin ümitsiz aşkı... Yoğun depresyon yaşayan Bahri tavırlarıyla intiharın kıyasına sürüklenen kişilerde rastlanan davranışlar sergiler. Bahri, yaşadığı bu aşkta başarısız olduğunu kabul etmiş ve kendisini toplumdan soyutlayarak, kaderine razı olmuştur. Tek çaresi ölmeyi başarmak; çünkü başarısızlığa uğrayan birey intihar eyleminde başarılı olarak bir anlamda önceki başarısızlığını gidermeyi amaçlar. (Volant, 2005:48).

Peyami Safa'nın Sözde Kızlar romanında, çelişkili yaşamının kurbanı olan Belma, aldatılmanın acısıyla bunalıma sürüklenir. Kenar mahalle kızı kimliğinden kurtulmak için Hatice olan adını değiştiren, en büyük hayali olan aktrislik yolunda önce namusunu, sonra kundaktaki bebeğini ve en son hayatını feda eden bir karakterdir. O, bu eylemiyle kendi kişiliğini de hedef alır. Yetişmiş olduğu muhafazakâr aile (çevre)ye düşman büyür. Bu bakımdan o, Jön Türk romanının Ceylan'ını, Kiralık Konak'ın Seniha'sını, Yalnızız'ın Meral'ini, Sodom ve Gomore'nin Leyla'sını, Fatih-Harbiye'nin Neriman'ını hatırlatır. Behiç yüzünden yakalandığı frengi hastalığı onu hem bedensel hem de ruhsal yönden çökertmiştir. Tedavi olmak için namusunu satması bile onu iyileştirememiştir. Belma'nın gerek hastalığıyla ilgili gerekse yaşantısıyla ilgili umutsuzluğu onu psikolojik çıkmaza sürükler.

5. SONUÇ (CONCLUSION)

Peyami Safa, Dünya edebiyatında önemli bir nitelik olan, roman karakterinin iç dünyasını yansıtmaya geleneğinin Türk edebiyatındaki temsilcilerinden biridir. Romanlarında ele aldığı karakterler genellikle marazi ve hayatın kıyasında yaşayan karakterlerdir. O, bu karakterlerini iç dünyalarıyla birlikte ele alır. Karakterlerini mutsuzluğa, umutsuzluğa ve depresyona sürüklerken yer yer felsefi, psikolojik ve sosyolojik çözümlemelere de başvurur. Ona göre, bir karakteri yaratan, karakterin sahip olduğu aile, çevre ve toplumdur. O, olayların geçtiği dönemin siyasi özellikleri, zihniyeti ve dini inanışlarının da karakterin kimliğini belirlediği düşüncesindedir. Karakterin olayları değerlendirmesinde kişiliğin önemli bir etkisi olduğuna inanan Peyami Safa'ya göre, her insan dış dünyasından farklı bir iç dünyaya sahiptir. Bu ikinci ben, çoğunlukla dış yapıdan tamamen farklıdır. Onun bazı roman karakterleri bu iki kişilik arasında zaman zaman çelişkiler yaşayarak, bunalıma sürüklenirler. Bazı romanlarda ise kahramanların yaşadığı bunalım, anlatıcı / yazarın iç dünyasının yansıması olarak esere yansır.

6. AÇIKLAMALAR (EXPLANATIONS)

- "Büyük şehirde aydına yönelen bir başka yazar da Peyami Safa'dır. Cumhuriyetin ilk yıllarına denk gelen romanlarında, sosyal boyutu, psikolojik boyutuna göre daha ön planda olan

romanlarında, zaman içinde gittikçe artan bir oranda psikolojik derinliğe önem verdiğini görüyoruz. O, bu meseleyi, Yalnızız adlı romanında Osmanlıdan Cumhuriyete geçişte bir İstanbul, ailesinin iç çekişmeleri ve bunalımları etrafında ele alıp derin psikolojik tahlillerle ortaya koyar. Romanda anlatılan kahramanlar, değişen yeni duruma uyum sağlayamayan, amaç ve hedefleri olmayan uyumsuz kimselerdir." (Yalçın, 2002: 295).

- "Meral'in, böyle bir duyguya sürüklenmesinde evden gelen etkiler önemli rol oynamaktadır. Hatta onun akıbetini, bir bakıma bu ev tayin eder ve o, kapatıldığı odada yanarak ölür. Buraya kadar üzerinde durduğumuz kapalı ve açık mekânlar, yanlış felsefeler, temeller üzerine oturtulmuş, bir bakıma arızalı mekânlardır. Simeranya, bu arızalı mekânların alternatifleri olarak sunulur. Çünkü orası, Samim'in ifadesiyle "her parçası yerli yerinde bir makine gibi kusursuz bir dünya"dır. Yalnızız romanının terkinde yer alan hayalî (tasarlanmış) ve reel (gerçek) mekânlar, bir yandan kişilerin psiko-sosyal kimliklerinin aydınlatılmasına yardımcı olurken, diğer yandan da esere felsefî ve estetik derinlik kazandırır. Ayrıca mekân tablosunun hayalî ve reel yönleriyle sağlanan yorum zenginliği, romanın düalist karakterini bir kere daha hatırlatır." (Tekin, 1999: 269).
- "Roman figürleri arasında Meral, benliğinde kutupluğun bunalımını, gelgit sürecini yaşar. Kolejde okumuş, Fransa ve özgür hayat hayalleriyle manevî değerler arasında sallanıp duran bir genç kızdır. Meral Feriha ile ağabeyi Ferhad arasında kalır. Ferhad toplumun, geleneğin, ahlakın normlarından yanadır ve kız kardeşinin yanlış adım atmasına engel olmak için elinden geleni yapar, sonunda onu odasına hapseder." (Gürsel Aytaç , 1990: 116).
- "Yalnızız romanı bir yalnızlık dramı esası ve teması üzerine kurulmuştur. Cemiyetimiz ve insanlık bu korkunç yalnızlık buhranı içinde kıvrılmaktadır. İnsanlar, kalabalıklar ortasında ve bunca sevdikleri hevâ ve hevesleri içinde bile yalnızdırlar. Gerçek manevi ve mukaddes değerlerinden uzak olan insanlık, büyük bir ruh açlığı çekmektedir." (Sezgin, 1993: 54).
- "Romanın tezini çok genel olarak ortaya koymak istersek, mistik bir dünya görüşünün savunulmasıdır diyebiliriz. Yazar bu tezi işlemek için Ferit adındaki bir genci ele alıyor ve birtakım olaylar sonunda Ferit'in böyle mistik bir felsefeyi kucaklamak suretiyle gerçeğe varabildiğini göstermek istiyor. Babasının çok etkisinde kalmış olan ve onun yolunda yürüyen Ferit, hedonist, şüpheli, dinsiz, hatta nihilisttir. Fakat Matmazel Noraliya'nın ruhu ile temasa geçerek geçirdiği mistik yaşantılar ve Aziz Bey'in yardımı sayesinde fikirleri ve kişiliği değişir, ruha ve Tanrı'ya inanarak hakikati mistik bir felsefede bulur, huzura kavuşur." (Moran, 1983: 186).
- "Roman kahramanı söz konusu sosyal bozuklukları kendi problemi gibi kabul ettiğinden cemiyette bir bütün olarak var olan kimlik bunalımı kendisine de sirayet etmiştir. Bu anlamda roman kahramanının kendi ferdi tecrübelerinin neticesiymiş gibi görünen kötümser ruh hali, özü itibarıyla cemiyet hayatına karşı duyulan bir reaksiyondan ibarettir. Bu bakımdan kahramanı kimlik bunalımına sokan unsurun bir tecrid edilme, dışlanma duygusu olduğunu söyleyebiliriz. Cemiyette var olan bozuk yapı, hem kendi kendini içten içe kemirmekte hem de

kendisini düzeltmeye yönelenleri dışlamaktadır.” (Akçay, 2002: 327).

- “Muazzez’den ayrılan ve sosyal davasından uzaklaşan Nihad, artık yalnız ve tam bir çöküş içindedir. Bu psikoloji içinde o, kendi kendisiyle çatışır ve sonuçta intihara karar verir. İntihar esnasında tekrar canlanan yaşama isteğiyle Nihad, bu eyleminden vazgeçer ve sonunda Muazzez ile yeniden bir araya gelir.” (Tekin, 1999:107).
- Peyami Safa, Dokuzuncu Hariciye Koşuşu’yla edebiyat çevrelerinin dikkatini çeker. Bu romanda isimsiz bir kahramanın çevresinde gelişen olaylar okuyucu tarafından ilgiyle izlenir. Dokuzuncu Hariciye Koşuşu’nda fiziksel kusurları nedeniyle toplum ve çevresinden kendini soyutlayan birey, kurtuluşu ruhsal dünyaya sığınmakta değil ağır psikolojik buhranlara saplanmakta bulmaktaydı. Burada yer alan kişilik, Peyami Safa’nın sonraki romanlarında yer vereceği okumuş, aydın ve düşünsel bağlamda gelişmiş karakterlerden oldukça uzaktır. Bedensel kusurları nedeniyle eğitimini tamamlayamamış olan roman kahramanı aynı zamanda yapıtta anlatıcı görevini de üstlenmektedir. On beş yaşındaki hâliyle karşımızda olan anlatıcı, romanın kimi yerinde gözlenen durumunda, yani anlatılan kişilik olarak da yerini almaktadır. Okuyucu, bu karakter yardımıyla romanın içerisinde yer almakta fakat anlatıcının izin verdiği ve bulunduğu alanlarla sınırlı bir bilgilenme ile yoluna devam etmektedir. Bu nedenle anlatıcının görmediği, bilmediğini okuyucu da görüp bilemez. Otobiyografik roman da diyebileceğimiz Dokuzuncu Hariciye Koşuşu’ndaki isimsiz karakterin, Peyami Safa’nın birçok söyleşisine dayanarak yazarın kendisinden önemli izler taşıdığını söylemek pek de yanlış olmaz. Aynı zamanda yapıtta yer alan psikolojik çözümlenmeler de yine Türk romanına getirilmiş bir diğer yenilik olarak karşımıza çıkmakta. (Gün, 2002:32).
- “Üzüntü, çökkünlük, isteksizlik ve umutsuzluk özkıyım tablosunu tamamlayan önemli belirtilerdendir. Girişimde bulunacak kişi alarm sinyalleri verir, hatta çevreden yardım arayabilir.” (Odağ, 1990:36).
- “Belma, yoksul kenar mahalle yaşamından acı acı yakınıdır. Aktris olmak, bu mahalleden kurtulmak istemektedir. Müslüman kızlarını bu gibi tehlikelerden korumak için. Behiç’in suçlarını anlatan bir mektup bırakır savcıya ve kendini zehirler. Belma’nın ölümü köşkün ve Behiç’le birlikte köşktekilerin de sonu olacaktır.” (Doğan, 1976:62).
- “Bu mikrobik hastalık da ya doğal yahut tutulanda doğrudan doğruya ruh hastalıklarının gelişmesine sebep olmaktadır. Frengililerde genel felç adı verilen esaslı ruh bozukluklarının ortaya çıktığını kesin olarak biliyoruz.” (Enç, 1974:100).
- “Umutsuzluk, çözülmemiş çatışmaların son bir ürünüdür ve en derin kökleri, hiçbir zaman yürekte ve bölünmemiş olamamanın verdiği umutsuzlukta yatmaktadır. Birbiri peşi sıra yıkımla sonuçlanan sevgi ilişkileri, evlilikler, arkadaşlıklar için de söz konusu olabilir. Tekrarlanan bu tür başarısızlıklar, tıpkı yiyecek için bir delikten içeri atlamaya koşullandırılan laboratuvar farelerinin tekrar tekrar atlayıp da söz konusu deliği kapalı bulmalarındaki kadar umut kırıcıdır.” (Horney, 1993:146-147).

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akçay, Y., (2002). "Peyami Safa'nın Mahşer Romanındaki İntihar Fikrinin Sosyal Boyutu". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (7): 327
2. Atkinson, R.L., (1999). Psikolojiye Giriş, İstanbul: Arkadaş Yayınları
3. Aytaç, G., (1990). Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler. Ankara: Gündoğan Yayınları
4. Doğan, M.H., (1976). "Peyami Safa'nın İki Romanı", Türk Dili, (298)
5. Emre, İ., (2006). Edebiyat ve Psikoloji. Ankara: Anı Yayınları
6. Enç, Mitat, (1974). Ruh Sağlığı Bilgisi, İstanbul: İnkılâp ve Aka Basımevi
7. Görkem, İ., (1977). "Peyami Safa Ve Romanları Üzerine". Hisar (167)
8. Güleç, C., (1999). Psikiyatrinin A B C'si. İstanbul: Gendaş A.Ş. Yayınları
9. Gün, K., (2002). "Peyami Safa'nın Yalnızız Romanında Ruh ve Beden Sorunsalı", Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi): Ankara:8
10. Horney, K., (1993). Ruhsal Çatışmalarımız. Ankara: Öteki Yayınevi
11. Moran, B., (1983). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış. İstanbul: İletişim Yayıncılık
12. Müderrisoğlu, S., (2002). Adolesan Döneminde Karşılaşılan İntihar Eğilimlerinde Aile-İçi Duygusal ve Fiziksel İstismar İle Depresyonun Etkileri. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi): İstanbul
13. Odağ, C., (1990). İntihar (Özkıyım) Tanım- Kuram- Sağaltım. İzmir: İzmir Psikiyatri Derneği
14. Safa, P., (Server Bedi) (1941). Selma ve Gölgesi. İstanbul:Semih Lütüfi Kitabevi
15. Safa, P., (1996). Dokuzuncu Hariciye Koşuşu. İstanbul: Ötüken Yayınları
16. Safa, P., (1968). Bir Tereddüdün Romanı. İstanbul: Ötüken Yayınları
17. Safa, P., (1959). Biz İnsanlar. İstanbul: İnkılâp Kitabevi
18. Safa, P., (1340 / 1924). Mahşer. İstanbul: Orhaniye Matbaası
19. Safa, P., (1949). Matmazel Noraliya'nın Koltuğu. İstanbul: Nebioğlu Yayınları
20. Safa, P., (1341/1923). Sözde Kızlar. İstanbul: Orhaniye Matbaası
21. Safa, P., (1951). Yalnızız. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi
22. Sezgin, A., (1993). "Yalnızız Romanıyla Simeranya'ya Bir Seyahat". Türk Edebiyatı.
23. Tekin, Mehmet, (1999). Romancı Yönüyle Peyami Safa, İstanbul: Ötüken Yayınları
24. Volant, E., (2005). İntiharlar Sözlüğü. (Çeviren: Turhan Ilgaz). İstanbul: Sel Yayıncılık
25. Yalçın, A., (2002). Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946). Ankara: Akçağ Yayınları.